

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 336.227

JEL classification: K 34, H 22, D 81

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.25.2023.278595>

Глущенко Я. І.

кандидат економічних наук, доцент
ORCID ID: 0000-0003-1454-0369

Корогодова О. О.

кандидат економічних наук, доцент
ORCID ID: 0000-0003-2338-365X

Черненко Н. О.

кандидат економічних наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-7424-7829

Моїсеєнко Т. Є.

кандидат економічних наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-2074-8062

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

**Glushchenko Yaroslava, Korohodova Olena,
Chernenko Natalya, Moiseienko Tetiana**

National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТНК НА ЗАСАДАХ РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В УМОВАХ ПРОЕКТУ BEPS ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

TNC TAX PLANNING BASED ON A RISK-ORIENTED APPROACH IN THE CONDITIONS OF THE BEPS PROJECT AND ECONOMY DIGITALIZATION

У статті розглянуто особливості податкового планування транснаціональних корпорацій (ТНК) на засадах ризику-орієнтованого підходу в умовах проекту BEPS та діджиталізації економіки. Авторами проведено аналіз стандартів, які регламентують застосування ризик менеджменту у діяльності ТНК, обґрунтовано доцільність використання SWIFT і матричного методів для оцінювання податкових ризиків у процесі податкового планування ТНК. У роботі запропоновано модель податкового планування ТНК в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS на базі положень ризику-орієнтованого підходу, що дозволило підвищити результативність податкового планування за рахунок отримання об'єктивної та достатньої інформації для побудови можливих сценаріїв функціонування компанії. Проведене дослідження дозволило визначити що буде відбуватися, якщо зміняться ставки податку, умови визначення об'єкту оподаткування, або інші умови оподаткування у країні реєстрації, країні присутності ТНК. У роботі, для вибору варіантів управління податковими ризиками ТНК було запропоновано в якості критеріїв, використовувати результати порівняння показників ефективності діяльності корпорацій (темп зміни прибутку, рентабельність активів, рентабельність капіталу, рентабельність продаж) і показники, що характеризують податкові наслідки (темп зміни податкових зобов'язань, податкове навантаження). Авторами охарактеризовано механізм вибору методів управління податковими ризиками в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS, що дозволило здійснювати контроль у режимі реального часу не тільки самими ТНК, а й органам податкового контролю, аудиторам, фінансовим консультантам, представникам міжнародних організацій, це спростило комунікацію між ними та зменшило суб'єктивність при прийнятті будь-яких рішень.

Ключові слова: податкове планування ТНК, ризику-орієнтований підхід, проект BEPS, податковий ландшафт, діджиталізація економіки.

The article investigates the peculiarities of the transnational corporations (TNC) tax planning in the context of the base erosion and profit shifting (BEPS) project and economic digitalization. The authors conducted an analysis of the rules that regulate the application of risk management in TNC activities, and they justified the feasibility of using SWIFT and matrix methods for assessing tax risks in the process of TNC tax planning. A model of TNC tax planning in the context of economy digitalization and BEPS project, which allowed for increased tax planning effectiveness by obtaining objective and sufficient information

for the construction of possible scenarios of the companies' operations, is proposed in the article. The model includes stages of the tax planning process, namely: tax landscape analysis for countries of registration, countries of digital presence, and international taxation rules; constructing a tax risk trigger chain for the company; assessing the probability and impact of tax risks; identifying and selecting tax risk management options; integration of tax risk management in the business scenario. The conducted research allowed us to predict what would happen if tax rates, conditions for determining the object of taxation, or other taxation conditions in the TNC's country of registration or presence changed. In the article, it was proposed to use the results of comparing corporate performance indicators (the rate of change in profit, return on assets, return on capital, return on sales) and indicators characterizing tax consequences (the rate of change in tax liabilities) as criteria for selecting tax risk management options for TNC. The authors defined the mechanism for choosing the tax risk management methods in the context of the economic digitalization and the particular BEPS project, which allowed conducting the real-time control not only by TNC, but also by tax control bodies, auditors, financial consultants, and representatives of international organizations, simplified communication between them, and reduced subjectivity when making any decisions.

Keywords: TNC tax planning, risk-based approach, BEPS project, tax landscape, economic digitization

Постановка проблеми. В умовах глобалізації вплив транснаціональних корпорацій на економіку країн реєстрації, країн присутності, і міжнародні економічні відносини в цілому, стає все більш суттєвим. Одним із напрямів діяльності ТНК, що привертає увагу міжнародного суспільства у контексті його позитивних і негативних наслідків, є податкове планування. Діджиталізація економіки і впровадження проекту BEPS, обумовлюючи появу нових ризиків, актуалізує дослідження особливостей податкового планування ТНК з позиції ризико-орієнтованого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням податкового планування присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених Баранова С. О. [1], Глущенко Я. І., Корогодової О. О., Моїсеєнко Т. Є., Черненко Н. О. [4], Греца Я. В. [5], Коваленко А. В. [9], Корецької С. О. [10], Lingqi Xue [11], Малікової В. В. [12], Оліховського В. Я. [13], Penno Mark C. [14], Притуляка Н. М. [15], Супруненко С. А. [16], Чернякової Т. М., Хуснулліної Ю. І. [17] та інших. Науковцями розроблено теоретико-методичні засади, досліджено методики, схеми податкового планування суб'єктів господарювання, сформульовані практичні рекомендації їх впровадження. Однак, підвищення рівня невизначеності в останні роки, діджиталізація економіки та впровадження проекту BEPS, що обумовили появу нових видів ризиків потребують опрацювання питань податкового планування транснаціональних корпорацій та визначення напрямів його удосконалення з урахуванням зазначених положень.

Формування цілей статті. Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні напрямів удосконалення податкового планування на засадах ризико-орієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи положення Стандарту ІЕС/ІСО 31010:2013 «Керування ризиком» [7], застосування ризико-орієнтованого підходу у податковому плануванні корпорацій в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS можна представити як сукупність наступних етапів: аналіз податкового ландшафту країн реєстрації, країн цифрової присутності, міжнародних правил оподаткування; побудування тригерного ланцюга податкових ризиків компанії; оцінювання ймовірності, сили впливу і рівня податкових ризиків; визначення та вибір варіантів управління податковими ризиками; інтеграція управління ризиками в сценарії діяльності компанії. Схематично модель податкового планування ТНК на засадах ризико-орієнтованого підходу наведено на рисунку 1.

Як видно з рис. 1, у представленій моделі податковий ландшафт виступає зовнішнім середовищем, в

якому функціонують корпорації. Саме в цьому середовищі виникають тригери податкових ризиків – фактори, що обумовлюють їх реалізацію. Тригерний ланцюг податкових ризиків і напрями аналізу податкового ландшафту ТНК описані нами у попередніх параграфах роботи. Охарактеризуємо етапи оцінювання та вибір методів управління податковими ризиками ТНК.

Виходячи з опису методів оцінювання, наведених у Міжнародному Стандарті 31010:2013 «Керування ризиком» [7], у податковому плануванні ТНК доцільно застосовувати ті, що дозволяють визначити наслідки, ймовірність, рівень податкових ризиків і відповідати критерію «завжди застосовний». Зазначеним характеристикам відповідають метод SWIFT і матричний метод «наслідок – ймовірність».

При зміні податкового ландшафту експертам з податкового планування, використовуючи метод SWIFT потрібно знайти відповіді на питання: «Що буде відбуватися, якщо зміняться ставки податку, умови визначення об'єкту оподаткування, або інші умови оподаткування у країні реєстрації, країні присутності, чи міжнародні правила?». Отримані відповіді дозволяють спрогнозувати можливі сценарії податкових наслідків із визначенням якісного, а в окремих випадках, і кількісного впливу змін на показники діяльності.

Матричний метод, у свою чергу, дозволяє акцентувати увагу на податкових ризиках, які мають найбільшу ймовірність і силу впливу. Пропонуємо ймовірність реалізації і силу впливу податкових ризиків оцінювати за трьома рівнями (табл. 1). Загальний рівень податкових ризиків компанії буде відображатися у таблиці на перетині колонок «ймовірність реалізації» і рядків «сила впливу».

Як вже зазначалось, податковий ландшафт обумовлюється дією податкового законодавства країн реєстрації, країн цифрової присутності і міжнародних норм оподаткування. Виходячи з цього, високу ймовірність будуть мати податкові ризики, які пов'язані із законодавчими змінами, що пройшли стадії обговорення у законодавчих органах країн, виносяться на голосування і мають підтримку у міжнародного суспільства, більшості законодавців. Середня ймовірність буде характерна для законодавчих змін, що внесені на розгляд і проходять обговорення, і незначна (малоймовірна) – у моменти розробки пропозицій щодо зміни податкового законодавства, або якщо запропоновані зміни не знаходять підтримки у міжнародному суспільстві, законодавчих органах країн світу.

Як видно з табл. 1, щодо сили впливу податкових ризиків, пропонуємо «суттєвим» визначати зростання податкових зобов'язань і податкового навантаження,

Рис. 1. Модель податкового планування ТНК на засадах ризико-орієнтованого підходу в умовах діджиталізації економіки і BEPS

Джерело: авторська розробка

Таблиця 1

Матриця ймовірності та впливу податкових ризиків ТНК в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS

Вплив	Ймовірність	Ймовірність реалізації податкових ризиків		
		Незначна (малоймовірна)	Середня ймовірність	Висока ймовірність
Вплив податкових ризиків	Не суттєвий	Низький	Низький	Середній
	Середній	Низький	Середній	Високий
	Суттєвий	Середній	Високий	Дуже високий

Джерело: розроблено авторами на підставі [2; 7]

що призводять до загрози збитковості і втрати позицій компаній на світовому ринку, «середній» – при зниженні показників прибутковості, втрата позицій компаніями, але при сприятливій ситуації може бути поновлена; «не суттєвий» – зміни ефективності діяльності не значні.

З точки зору управління ризиками в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS у процесі податкового планування потребують уваги податкові ризики із загальним рівнем «дуже високий» та «високий».

На практиці прийнято виокремлювати наступні методи управління ризиками: модифікація, прийняття, передача і уникнення [3, с.137]. Щодо методу передачі податкових ризиків, вважаємо, що по суті, це буде означати застосування схем агресивного податкового планування, коли прибутки переміщуються (передаються) до юрисдикцій з меншим рівнем податкового навантаження. Як вже зазначалось у першому параграфі, в умовах дії заходів BEPS, вказані схеми призводять погіршення репутації компаній, негативно позначаються на притоку інвестицій і, у підсумку, негативно впливають на прибутковість. Тобто, у податковому плануванні ТНК можуть бути застосовані методи модифікації, прийняття і уникнення.

Для вибору із перелічених методів визначимось із критеріями, які повинні відповідати меті та завданням процесу податкового планування ТНК в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS. В авторському трактуванні поняття, мета зазначеного процесу визначена, як підвищення ефективності функціонування, що у широкому сенсі означає отримання більшого рівня прибутку і посилення позицій на світовому ринку. Виходячи з цього, пропонуємо в якості критеріїв обрати наступні показники: темп зміни прибутку ($T_{зм\ прибутку}$), рентабельність капіталу ($R_{капіталу}$), рентабельність активів ($R_{активів}$), рентабельність продаж ($R_{продаж}$). Щодо податкових наслідків реалізації сценаріїв, то пропонуємо обрати загальноприйняті характеристики сплати податків на рівні аній: суми податкових зобов'язань ($\sum ПЗ$), темпи їх зміни ($T_{зм\ ПЗ}$) і показник податкового навантаження ($ПН$).

Крім того, самі методи управління податковими ризиками характеризуються вартісним (обсяг ресурсів необхідний для реалізації методу) і часовим (кількість часу для впровадження необхідних заходів і отримання результату від впровадження) параметрами.

Механізм вибору методів управління податковими ризиками у процесі податкового планування ТНК на

Таблиця 2

Механізм вибору методів управління податковими ризиками в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS

Умови вибору методу управління податковими ризиками	Метод управління податковим ризиком	Напрями застосування у сценаріях діяльності компанії
$R_{\text{капіталу}} \downarrow R_{\text{активів}} \downarrow R_{\text{продаж}} \downarrow \sum ПЗ \uparrow ПН \uparrow$ $T_{\text{зм прибутку}} \geq T_{\text{зм ПЗ}}$	Модифікація ризику	Компанії потрібно оцінити доцільність подальшої діяльності в обраних юрисдикціях, сферах економіки
$R_{\text{капіталу}} \downarrow R_{\text{активів}} \downarrow R_{\text{продаж}} \downarrow \sum ПЗ \uparrow ПН \uparrow$, $T_{\text{зм ПЗ}} \geq T_{\text{зм прибутку}}$	Уникнення ризику	Компанії доцільно скласти прогноз діяльності з точки зору відповідності принципу безперервності діяльності і можливого банкрутства
$R_{\text{капіталу}} \uparrow R_{\text{активів}} \uparrow R_{\text{продаж}} \uparrow \sum ПЗ \uparrow ПН \uparrow$, але показники рентабельності зростають більшими темпами ніж суми податкових зобов'язань і податкового навантаження $T_{\text{зм прибутку}} \geq T_{\text{зм ПЗ}}$	Прийняття ризику	Ефективність діяльності компанії не зменшується, не доцільно розробляти і впроваджувати заходи спрямовані на нейтралізацію податкового ризику

Джерело: розроблено авторами на підставі [2; 3; 4; 8]

підставі запропонованих критеріїв і зазначених параметрів представлено у таблиці 2.

В діяльності ТНК кожного дня відбуваються сотні транзакцій, що мають податкові наслідки, тому кожен із виділених етапів податкового планування ТНК потребує обробки великої кількості даних у режимі реального часу. Використання таких цифрових технологій, як Big Data, роботизація і технології блокчейн у процесі податкового планування ТНК дозволить приймати обґрунтовані, виражені рішення із значною економією часу.

Як видно з табл. 2, впровадження зазначених технологій дозволяє здійснювати контроль у режимі реального часу не тільки самим компаніям, а й органам податкового контролю, аудиторам, фінансовим кон-

сультантам, представникам міжнародних організацій, і враховуючи принцип конвергенції інтересів зазначених суб'єктів, це спростить комунікацію між ними, і зменшить суб'єктивність при прийнятті рішень [6].

Напрями використання цифрових технологій у податковому плануванні ТНК систематизовано у таблиці 3.

Як видно з табл. 3, запропонована модель податкового планування ТНК в умовах діджиталізації економіки і проекту BEPS на базі положень ризико-орієнтованого підходу дозволить компаніям підвищити результативність податкового планування за рахунок отримання об'єктивної та достатньої інформації у режимі реального часу для побудови можливих сценаріїв функціонування компанії.

Таблиця 3

Напрями використання цифрових технологій у податковому плануванні ТНК

Вид цифрової технології	Етап податкового планування	Напрями використання у моделюванні ситуацій діяльності компанії
Великі дані (Big Data)	Оцінювання ймовірності, сили впливу і рівня податкових ризиків, визначення та вибір варіантів управління податковими ризиками	Розрахунок показників: податкові зобов'язання, податкове навантаження, темп зміни прибутку, рентабельність капіталу, активів, продажу, побудування рядів динаміки
		Побудування моделей діяльності із урахуванням податкових наслідків (рівня податкового навантаження, податкових зобов'язань, що виникають)
		Виявлення причинно-наслідкових зв'язків показників ефективності діяльності і рівня податкового навантаження, податкових зобов'язань
Роботизація	Оцінювання ймовірності, сили впливу і рівня податкових ризиків, інтеграція управління ризиками в сценарії діяльності компанії	Скорочення часу у процесах обробки даних щодо рівня податкового навантаження, податкових зобов'язань; підвищення точності і надійності розрахунків зазначених показників
		Зниження вартості розробки бізнес моделей з урахуванням податкових наслідків
Блокчейн	Побудування тригерного ланцюга податкових ризиків компанії; оцінювання ймовірності, сили впливу і рівня податкових ризиків, інтеграція методів управління ризиками в сценарії діяльності компанії	Можливість у реальному часі діагностувати податкові наслідки
		Відстеження транзакцій, що мають податкові наслідки, по філіям, підрозділам, формування блокчейн-реєстру транзакцій
		Перевірка показників у ланцюжку створення вартості у режимі реального часу
		Перевірка податкової звітності у режимі реального часу
		Вивільнення часу для оцінювання процесів що підвищують вартість (цінність) компанії

Джерело: розроблено авторами

Висновки. За результатами дослідження, вивчення стандартів, регламентуючих застосування ризик менеджменту у діяльності компаній, дало змогу обґрунтувати доцільність використання SWIFT і матричного методів для оцінювання податкових ризиків у процесі податкового планування ТНК. Елементом наукової новизни результатів є те, що для вибору варіантів управління податковими ризиками ТНК було запропоновано в якості критеріїв використовувати результати порівняння показників ефективності діяльності корпорацій (темп зміни прибутку, рентабельність акти-

вів, рентабельність капіталу, рентабельність продаж) і показники, що характеризують податкові наслідки: темп зміни податкових зобов'язань, податкове навантаження.

Перспективним напрямом подальших досліджень є реалізація авторських пропозицій, що дозволить підвищити обґрунтованість управлінських рішень компаній із врахуванням податкових наслідків, удосконалити комунікативність з органами влади держав реєстрації, держав цифрової присутності та буде сприяти конвергенції їх інтересів.

Література:

1. Баранов С. О. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 12. С. 102–106. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2016/23.pdf (дата звернення: 15.12.2021).
2. BEPS Actions. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/> (дата звернення: 28.12.2023).
3. Герасименко О.М. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки підприємства: дис. ...д-ра. екон. наук : 21.04.02. Черкаси, 2021. 667 с.
4. Глущенко Я. І., Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є., Черненко Н. О. Концептуальні засади податкового планування підприємств у контексті Четвертої промислової революції. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 210–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216>.
5. Греца Я. В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: дис. ...д-ра. юр. наук : 12.00.07. Ужгород, 2020. 471 с.
6. Діджиталізація бізнесу: сьогодення і майбутнє. Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 28 січня 2021 року). Київ : «Хай-Тек Прес», 2021. 88 с.
7. ДСТУ ІЕС/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2015. 80 с. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/dstu%2031010.pdf> (дата звернення: 10.01.2023).
8. Євтушенко Н. О. Податкові ризики та система керування ними. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. Вип. 6. С. 68–77. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fmecon/program_5e4b8eac1328a.pdf (дата звернення: 28.12.2023).
9. Коваленко А. В. Організаційно-економічний механізм формування податкової політики промислових підприємств: дис. ...канд. екон. наук : 08.00.04. Запоріжжя, 2019. 228 с.
10. Корецька С. О. Планування розвитку податкового потенціалу підприємств на основі комплексного підходу. *Ефективна економіка*. 2011. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=722> (дата звернення: 15.12.2021).
11. Lingqi Xue. Management and Research of Enterprise Tax Planning under the Background of Information Age. *Journal of Physics: Conference Series*. 1992 (2021). P. 1–6. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1992/4/042017/pdf> (дата звернення: 15.12.2023).
12. Маліков В. В., Абрамова О. С. Розробка стратегії податкового планування на підприємстві. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2012. № 2. С. 13–17 (дата звернення: 28.12.2023).
13. Оліховський В.Я. Методи та інструменти податкового планування в системі менеджменту підприємства: дис. .... канд. екон. наук : 08.00.04. Львів, 2018. 270с.
14. Penno Mark. A Theory of the Tax Avoidance (Tax Planning) Continuum. July 9, 2021. P. 1–36. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3883570 (дата звернення 15.12.2023).
15. Питуляк Н. М. До питання податкового планування на підприємстві. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2009. № 1. С. 243–250.
16. Супруненко С. А. Податкове планування як засіб гармонізації взаємовідносин держави та суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*. 2013. Том 13. С. 194–200. ISSN 1993-0259.
17. Чернякова Т. М., Хуснулліна Ю. І. Роль податкового планування в управлінні податками на підприємстві. *Збірник наукових праць КНТУ*. 2008. № 14. С. 273–277. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2382/1/49.pdf> (дата звернення: 15.12.2023).

References:

1. Baranov S. O. (2016) Tax evasion as the main factor of the shadow economy. *Investments: practice and experience*. № 12, pp. 102–106. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2016/23.pdf (in Ukraine)
2. BEPS Actions. *OECD*. Available at: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions>.
3. Gerasimenko O. M. (2021) Risk-oriented management in the system of economic security of the enterprise: *dissertation*. Cherkasy, p. 667.
4. Hlushchenko Y. I., Korohodova O. O., Moiseienko T. E., Chernenko N. O. (2021) Conceptual principles of tax planning of enterprises in the context of the Fourth Industrial Revolution. *Business Inform*. № 4, pp. 210–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216>.
5. Gretska J. V. (2020) Content, legal means and limits of tax planning: foreign experience and Ukrainian practice: *dissertation*. Uzhhorod, pp. 471.
6. Digitalization of business: present and future. (2021). *Collection of materials of the round table (Kyiv, January 28, 2021)*. Hi-Tech Press, p. 88.
7. DSTU IEC/ISO 31010:2013. (2015) Risk management. Methods of general risk assessment. *Ministry of Economic Development of Ukraine*. p. 80. Available at: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/dstu%2031010.pdf>

8. Yevtushenko N. O. (2016). Tax risks and their management system. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*. Issue 6, pp. 68–77. Available at: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fmecon/program_5e4b8eac1328a.pdf.
9. Kovalenko A. V. (2019). Organizational and economic mechanism of formation of tax policy of industrial enterprises: *dissertation*. Zaporizhzhia, p. 228.
10. Koretska S. O. (2011). Planning the development of the tax potential of enterprises based on an integrated approach. *Efficient economy*. № 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=722>.
11. Lingqi Xue. (2021). Management and Research of Enterprise Tax Planning under the Background of Information Age. *Journal of Physics: Conference Series*. pp. 1–6. Available at: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1992/4/042017/pdf>.
12. Malikov V. V., Abramova O. S. (2012). Development of tax planning strategy at the enterprise. *Problems and prospects of entrepreneurship development*. № 2. pp. 13–17
13. Olikhovskiy V. Ya. (2018). Methods and tools of tax planning in the enterprise management system: *dissertation*. Lviv, pp. 270.
14. Penno Mark. (2021) A Theory of the Tax Avoidance (Tax Planning) Continuum, pp. 1–36. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3883570.
15. Prytulyak N. M. (2009). To the issue of tax planning at the enterprise. *Collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine*. № 1, pp. 243–250
16. Suprunenko S. A. (2013). Tax planning as a means of harmonizing relations between the state and business entities. *Economic analysis: coll. of science works. Ternopil National University of Economics*. Volume 13, pp. 194–200. ISSN 1993-0259.
17. Chernyakova T. M., Khusnullina Yu. I. (2008). The role of tax planning in the management of taxes at the enterprise. *Collection of scientific works of KNTU*. № 14, pp. 273–277. Available at: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2382/1/49.pdf>.